

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

Obecná část

A) Zhodnocení platného právního stavu a odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy, včetně zhodnocení současného stavu ve vztahu k zákazu diskriminace

S účinností od 1. 8. 2013 byl přijat zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) – dále také „ZOTČ“, který sjednotil do té doby roztržitou právní úpravu oblasti zacházení s oběťmi trestných činů v trestním řízení i mimo něj, včetně poskytování ochrany, pomoci a podpory těmto obětem. Zákon o obětech trestných činů tak jednak poskytl komplexní úpravu práv těchto obětí, jež v mnohém vyplývají ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (dále také „směrnice“), a dále úpravu poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem a úpravu vztahů mezi státem a subjekty, které poskytují obětem trestných činů služby odborné pomoci.

Při přípravě zákona o obětech trestných činů bylo tedy do značné míry přihlíženo k minimálním standardům práv obětí a poskytování podpory a ochrany obětem obsaženým v tehdy sjednávané ve směrnici. Původní návrh směrnice však v procesu přijímání zákona doznal některých dílčích změn, na které již zákon nestihl reflektovat (konečné znění směrnice bylo přijato po dlouhém projednávání 25. 10. 2012, návrh zákona o obětech byl přitom Poslanecké sněmovně předložen vládou již dne 27. 2. 2012). Mimo jiné z tohoto důvodu bylo v rámci implementačních workshopů konaných na půdě Evropské unie následně zjištěno, že provedenou implementaci lze v některých ohledech dále zdokonalit tak, aby jednotlivá ustanovení zákona lépe odpovídala smyslu a účelu směrnice. Snahou zdokonalit implementaci je tak motivován první okruh navrhovaných změn.

Navržené změny dále vycházejí z poznatků praxe jednotlivých subjektů aplikujících zákon (Probační a mediační služba, subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů, příslušné útvary Ministerstva spravedlnosti), které byly ministerstvem shromážděny po roce jeho účinnosti. Aby se podařilo najít řešení, které bude nejen odpovídat zájmům obětí, ale rovněž i oprávněným požadavkům orgánů aplikační praxe, byla připravovaná novela ještě před předložením do meziresortního připomínkového řízení s uvedenými subjekty dále konzultována. Snahou předkládané úpravy tak je například odstranit některé negativní dopady podřazení řízení o poskytnutí peněžité pomoci režimu správního řádu nebo upravit vedení registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů tak, aby oběti byly samy schopné si rychle a efektivně vyhledat jednotlivé nabízené služby odborné pomoci, a to i v případech, kdy se nacházejí ve stresu nebo pod vlivem jiných nepříznivých okolností vyvolaných trestným činem.

Posledním okruhem změn, na něž se předkládaný návrh soustředí, jsou pak některé dílčí nedostatky legislativně technického charakteru, jejichž vzniku se v průběhu přípravy zákona o obětech trestných činů nepodařilo plně zamezit.

B) Vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy v jejím celku

Předkládaný návrh se jeví nezbytný pro to, aby zákonná úprava plně a ve všech ohledech odpovídala smyslu a účelu směrnice, a to zejména v oblasti poskytování informací obětem trestných činů a v oblasti vymezení tzv. zvláště zranitelných obětí.

V oblasti poskytování informací obětem orgány činnými v trestním řízení a poskytovateli pomoci obětem trestných činů současná právní úprava zakotvuje pro uvedené orgány a poskytovatele rozsáhlou informační povinnost, některé informace nicméně mohou z pohledu směrnice přesto chybět (např. informace o nejbližších dostupných pobytových službách či poskytovatelích lékařské péče); zbylé informace jsou pak poskytovány všem kategoriím obětí při prvním kontaktu s nimi, a to bez ohledu na to, zda jsou v konkrétním případě relevantní. Cílem návrhu je tak jednak zajistit, aby oběti byly skutečně poskytnuty veškeré informace, jejichž poskytnutí směrnice požaduje, a dále umožnit tyto informace poskytnout v rozsahu (a popř. ve fázi trestního řízení), který odpovídá konkrétním potřebám oběti, s ohledem na povahu a závažnost trestného činu.

Zákon o obětech trestných činů dle požadavků směrnice rozeznává zvláštní kategorii obětí, které jsou zvláště zranitelné (existuje zvýšené riziko jejich sekundární viktimizace, resp. riziko prohloubení té primární). Této kategorii obětí zákon ve srovnání s ostatními oběťmi přiznává některá zvláštní práva (např. právo na bezplatnou odbornou pomoc za stanovených podmínek, právo na zabránění kontaktu oběti s pachatelem, zejména pokud jde o bezprostřední vizuální kontakt, právo na provádění výslechu obzvláště citlivě zvláště pro to vyškolenou osobou stejného nebo opačného pohlaví dle výběru oběti a některá další), která mají zajistit minimalizaci uvedeného rizika sekundární viktimizace. Předkládaná úprava v této souvislosti usiluje o sjednocení okruhu zvláště zranitelných obětí podle zákona s okruhem obětí, jimž mají být dle směrnice uvedena zvláštní práva přiznána.

V oblasti vyřizování žádostí o poskytnutí peněžité pomoci potřebnost úpravy vyplývá v první řadě ze skutečnosti, že nový zákon o obětech trestných činů oproti předchozí úpravě podřídil řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci režimu správního řádu. S tím se totiž pojí některé nepříznivé projevy formálnosti tohoto řízení. Byť by řízení o žádosti mělo probíhat rychle a efektivně, aby dosáhlo svého účelu, kterým je poskytnout oběti urychlenou pomoc v její nepříznivé sociální situaci nastolené trestným činem, v režimu správního řádu dochází v některých případech k neopodstatněným průtahům, které dostupnost peněžité pomoci pro oběti snižují. Ponechání současného stavu beze změny by tak v mnoha případech znamenalo ohrožení uvedeného účelu a význam peněžité pomoci obětem by tím byl do značné míry oslaben.

Navrhované změny registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mají sloužit k tomu, aby registr byl „uživatelsky komfortnější“ a byla tak zajištěna větší dostupnost služeb poskytovaných obětem v nepříznivé životní situaci, ve které se vlivem trestného činu ocitly.

C) Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem České republiky

Navrhované řešení je v souladu s předpisy tvořícími ústavní pořádek, jakož i mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky a zajišťuje také právní prostředí pro realizaci současných i budoucích mezinárodních závazků z mezinárodních smluv podle čl. 49 Ústavy České republiky.

Návrh novelizace respektuje zásadu, podle níž lze státní moc uskutečňovat pouze na podkladě zákona a v jeho mezích. Návrh je též v souladu s judikaturou Ústavního a Nejvyššího soudu.

D) Zhodnocení slučitelnosti navrhované právní úpravy s předpisy Evropské unie, judikaturou soudních orgánů Evropské unie nebo obecnými právními zásadami práva Evropské unie

Předkládaný návrh zákona je plně slučitelný s právními předpisy Evropské unie, judikaturou soudních orgánů Evropské unie a obecnými právními zásadami práva Evropské unie. Navrhovaná právní úprava napomáhá plnému promítnutí požadavků vyplývajících ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, do českého právního řádu, jejíž implementace byla provedena právě zákonem o obětech trestných činů. Navrhovaná úprava v této souvislosti v některých ohledech dále zdokonaluje provedenou implementaci tak, aby jednotlivá ustanovení zákona lépe odpovídala smyslu a účelu směrnice.

Návrh zákona je mimo výše uvedeného plně slučitelný rovněž se měnicí Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů a se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

E) Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána

Návrh zákona je plně v souladu také s veškerými mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Předně se mimo Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod jedná o Úmluvu Rady Evropy o odškodňování obětí násilných trestných činů ze dne 24. listopadu 1983.

Vedle mezinárodních smluv byla na poli Rady Evropy vydána také celá řada

doporučení dotýkajících se předmětné problematiky, např. Doporučení č. R(2006)8 ohledně pomoci obětem trestných činů, Doporučení č. R(87)21 o pomoci obětem a ochraně před viktimizací či Doporučení č. R(85)11 o postavení oběti v rámci trestního zákona a soudního procesu. I tato doporučení měl předkladatel při přípravě návrhu na paměti.

F) Předpokládaný hospodářský a finanční dosah navrhované právní úpravy na státní rozpočet, ostatní veřejné rozpočty, na podnikatelské prostředí České republiky, dále sociální dopady, včetně dopadů na specifické skupiny obyvatel, zejména osoby sociálně slabé, osoby se zdravotním postižením a národnostní menšiny, a dopady na životní prostředí

U předkládaného návrhu v zásadě nelze předpokládat dopady na státní rozpočet. Výjimkou mohou být pouze dopady v souvislosti s novelizací § 12 ZOTČ (informování oběti, která neovládá český jazyk).

Navrhovaná úprava dílčím způsobem rozšiřuje oprávnění obětí trestného činu, které neovládají český jazyk, na překlad vybraných písemností – to se týká především práva na překlad odůvodnění rozhodnutí, kterým se řízení končí a na překlad písemností, které oběť považuje za podstatné (potřebné) k řádnému uplatnění svých práv v trestním řízení. Je však třeba říci, že vedle skutečnosti, že cizinci v obecné rovině představují relativně zanedbatelný podíl na celkovém objemu všech obětí trestné činnosti, rozšíření oprávnění na překlad vybraných písemností je činěno velmi střízlivě a za stanovení relativně přísných podmínek pro jeho uplatnění.

Tak v případě rozhodnutí, kterým se řízení končí, lze oběti namísto odůvodnění poskytnout i jeho stručné shrnutí, a to i ústní formou. Proto není třeba oběti toto odůvodnění (jeho stručné shrnutí) vůbec poskytnout v případě, kdy oběť byla přítomna vyhlášení předmětného rozhodnutí a podstatná část odůvodnění přitom byla přetlumočena. V případě práva na překlad písemností, které oběť považuje za podstatné, pak nezbytnost překladu pro řádné uplatnění práv oběti v trestním řízení posuzuje příslušný orgán, který vede k okamžiku podání žádosti o překlad trestní řízení, a který není v tomto ohledu vázán žádnými dalšími kritérii. Jeho postup je v této souvislosti přezkoumatelný pouze podle § 157a TŘ (tj. prostřednictvím žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce). I v případě, že příslušný orgán žádosti oběti vyhová, není třeba poskytnout překlad těch částí písemností, které oběť nepotřebuje k řádnému uplatnění práv v trestním řízení.

Na základě shora uvedeného se domníváme, že případné finanční náklady spojené s novelizací § 12 ZOTČ bude možno považovat za zcela marginální povahy a bude je možné hradit v rámci již narozpočtovaných prostředků příslušné kapitoly státního rozpočtu.

Dále u navrhované úpravy nelze předpokládat dopady na podnikatelské prostředí České republiky ani na životní prostředí.

Pokud jde o předpokládané sociální dopady včetně dopadů na specifické skupiny obyvatel, zejména osoby sociálně slabé, osoby se zdravotním postižením a národnostní menšiny, v rámci navrhované úpravy lze předpokládat ryze pozitivní dopady ve smyslu větší

ochrany některých skupin obyvatel před rizikem vzniku sekundární viktimizace, včetně důsledného individualizovaného a citlivého přístupu k těmto skupinám v rámci probíhajícího trestního řízení i mimo něj. Navrhovaná úprava v této souvislosti rozšiřuje katalog tzv. zvlášť zranitelných obětí, kterým je poskytováno zvláštní zacházení v souvislosti se spáchaným trestným činem, a to na oběti vysokého věku, oběti trestného činu teroristického útoku, oběti tzv. hate crimes (trestných činů spáchaných pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob) a oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

G) Zhodnocení dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů

Předložený návrh v této oblasti stávající úpravu nikterak nemění, protože se dopady na problematiku ochrany soukromí a osobních údajů nepředpokládají.

H) Zhodnocení korupčních rizik

Předkládaný návrh zákona oproti dosavadní právní úpravě korupčního rizika nijak nezvyšuje a ani s ním nejsou spojena nová korupční rizika.

Zvláštní část

K článku I (změna zákona o obětech trestných činů)

K bodu 1 (§ 2 odst. 3)

Jedná se o požadavek vyplývající ze směrnice, konkrétně z čl. 2 odst. 1 písm. a) a b). V jistém ohledu je současná zákonná úprava ve vymezení pojmu oběti širší, než jak vyplývá ze směrnice. Dle zákona pojem oběti zahrnuje totiž rodinné příslušníky bez ohledu na to, zda v důsledku smrti původní oběti utrpěli újmu, či nikoliv. Toto znění se však jeví příliš široké v tom smyslu, že zahrnuje pod pojem oběti i osoby (např. sourozence), které se zesnulou obětí neudržovaly za jejího života žádné styky, a smrt oběti se jich nijak nedotýká. Na základě poznatků aplikační praxe tak bylo v souladu se směrnicí přistoupeno ke zúžení takto širokého vymezení, a za oběť budou dle navrhované úpravy považovány pouze osoby, které v důsledku smrti oběti skutečně utrpěly nějakou újmu, byť by se jednalo v konkrétním případě o újmu ryze nemajetkovou, spočívající např. ve vážném zásahu do práv na ochranu osobnosti nebo do soukromí oběti. Toto pojetí plně odpovídá smyslu a účelu jakýchkoliv právních norem, které zavádějí povinnost poskytovat obětem trestného činu zvláštní práva, podporu a pomoc. Oproti dosavadnímu znění pak navrhovaná úprava v souladu s požadavky směrnice považuje za oběť i osobu, které zesnulá oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.

Podle navrhované úpravy se tak pojem oběti a pojem poškozeného, uvažujeme-li pouze fyzické osoby, de facto sjednocuje, neboť obě kategorie zahrnují pouze ty (fyzické) osoby, které v důsledku trestného činu utrpěly nějakou újmu (resp. kterým měla být trestným činem nějaká újma způsobena v případě vývojových stadií trestného činu, která předcházejí jeho dokonání). Výjimkou jsou fyzické osoby, na něž přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení jako na právní nástupce poškozeného ve smyslu § 45 odst. 3 TŘ.

K bodům 2 až 4 (§ 2 odst. 4)

Jedná se převážně o požadavek vyplývající ze směrnice, konkrétně z čl. 22 odst. 3 a čl. 24 odst. 2. Navrhovaná úprava v souladu s tímto požadavkem nově pod pojem zvlášť zranitelné oběti zahrnuje rovněž oběti trestného činu teroristického útoku (§ 311 TZ), oběti tzv. hate crimes [trestných činů spáchaných pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob; typicky půjde o trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob dle § 355 TZ nebo trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ, může se však jednat i o jiné trestné činy motivované nesnášenlivostí vůči příslušníku některé z uvedených skupin, u nichž takový motiv není znakem základní skutkové podstaty, ale okolností zvlášť přitěžující, např. u trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1, nebo 2, a 3 písm. g); v úvahu připadají i další trestné činy spáchané z národnostní, rasové, etnické,

náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti, která je obecně přitěžující okolnosti podle § 42 písm. b)] a oběti trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny ve smyslu § 107 odst. 1 TZ, neboť těmto kategoriím obětí by měla být dle směrnice věnována při poskytování práv, pomoci a podpory zvláštní pozornost.

Rozšíření kategorie zvláště zranitelných obětí na osoby vysokého věku vychází ze skutečnosti, že se senioři stávají s narůstající intenzitou obětmi nejrůznějších forem trestné činnosti, zejména majetkového charakteru. Byť zvýšená zranitelnost těchto osob ve vztahu k riziku sekundární viktimizace v praxi nebude žádnou výjimkou, nelze ji deklarovat v obecné rovině, neboť vysoký věk s sebou sám o sobě nenese žádnou potřebu zvláštního zacházení. Tato potřeba vzniká až v důsledku některých průvodních jevů vysokého věku (ať už biologické či sociální povahy), které se dostávají individuálně, u každé osoby v jiném věku. Vždy je tak třeba zkoumat, zda vysoký věk ve spojení s různými překážkami brání plnému a účelnému uplatnění těchto osob ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy. Pojem osoby vysokého věku přitom trestní zákoník již dnes zná, a to v § 42 písm. h), kde označuje jako obecně přitěžující okolnost skutečnost, že trestný čin byl spáchán ke škodě takové osoby. Osobou vysokého věku se zde dle trestní praxe rozumí příjemce starobního důchodu a osoba ve věku od 60 let, pokud jí nárok na starobní důchod nevznikl.

K bodu 5 (§ 3 odst. 1)

Jedná se z větší části o požadavek směrnice, konkrétně čl. 24 odst. 2, z něhož vyplývá, že nelze-li věk oběti v konkrétním případě bezpečně zjistit a jsou-li důvody se domnívat, že obětí je dítě (osoba do 18 let věku), je oběť nutno považovat za dítě. Tento požadavek směrnice byl do zákona proveden o něco širěji, neboť se přísně vzato jedná pouze o rozvedení již v současnosti existující zásady zakotvené v § 3 odst. 1 ZOTČ („*Každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona.*“). Jako logický se proto jeví přístup, že nevyjde-li najevo opak (a jsou-li důvody se domnívat, že se jedná o zvláště zranitelnou oběť), je třeba s každou obětí zacházet jako se zvláště zranitelnou, ať už tato zvláštní zranitelnost spočívá v jejím věku nebo v jiných okolnostech dle § 2 odst. 4 ZOTČ. Opačný přístup by mohl mít za následek, že by u takové oběti bylo v důsledku nedostatečně citlivého a individualizovaného přístupu orgánů činných v trestním řízení či poskytovatelů pomoci obětem trestného činu neodůvodněně zvyšováno riziko vzniku její sekundární viktimizace.

K bodům 6 až 10 a 12 (§ 8, § 11 a § 13)

Jedná se o požadavky vyplývající ze směrnice, konkrétně z čl. 4 odst. 1 písm. a) a odst. 2, čl. 5 odst. 1, čl. 6 odst. 1 písm. b), odst. 4 a 5. Tato ustanovení upravují informační povinnost orgánů činných v trestním řízení a poskytovatelů pomoci obětem trestných činů ve vztahu k těmto obětem, včetně povinnosti poskytnout překlad některých informací obětem, které neovládají český jazyk. Navrhovaná úprava zde tak v první řadě rozšiřuje uvedenou

informační povinnost o některé informace, jejichž poskytnutí současná právní úprava výslovně neupravuje, a které je třeba dle požadavků směrnice poskytnout (informace o nejbližše dostupných pobytových službách a poskytovatelích lékařské péče, písemné potvrzení přijetí trestního oznámení příslušnými orgány, na žádost informace o skutku, ze kterého je osoba, proti níž se řízení vede, obviněna, včetně jeho právní kvalifikace, a době a místě konání projednání obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu před soudem, informace o opatřeních přijatých k zajištění bezpečí oběti).

Na druhou stranu navrhovaná úprava stanoví oproti současnému znění možnost jednotlivé informace obětem poskytovat pouze v rozsahu, který odpovídá jejich konkrétním potřebám s ohledem na povahu a závažnost trestného činu. Podle současné právní úpravy jsou oběti v praxi mnohdy zahlcovány nepřehledným množstvím informací hned při prvním kontaktu s příslušným orgánem, třebaže jsou některé z těchto informací poskytovány ústně a jiné pouze písemně. Mimoto jsou oběti zcela běžně poskytovány informace, které pro její konkrétní případ nejsou vůbec relevantní (např. podrobné informace o právu podat žádost o poskytnutí peněžité pomoci, byť oběť nespadá do žádné z kategorií dle § 24 odst. 1 ZOTČ). To má ve spojení s nepříznivým psychickým stavem oběti vyvolaným trestným činem za následek, že oběť není schopna v tak krátké době po jeho spáchání veškeré užitečné informace vstřebat a pochopit, proč má o svých právech a o tom, co se od ní v řízení vedeném proti pachateli očekává, jen pramalou představu. Reálný přínos takto splněné informační povinnosti je mnohdy jen velmi malý. Návrhem se tak má umožnit, aby jednotlivé orgány činné v trestním řízení mohly v tomto ohledu při plnění informační povinnosti podle zákona o obětech trestných činů zaujmout ve vztahu k obětem individuální a citlivý přístup, a aby oběti poskytly v příslušné fázi trestního řízení jednotlivé informace pouze v potřebném rozsahu tak, aby mohlo být dosaženo účelu zákona.

V této souvislosti se také nově stanovuje právo / povinnost orgánů činných v trestním řízení neposkytnout oběti příslušné informace, pokud tato oběť vysloví přání nebýt informována. Výjimkou jsou případy, kdy oběť informace potřebuje, aby mohla řádně uplatňovat svá práva v trestním řízení (např. právo podle § 43 odst. 3 TR navrhout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal) – v takovém případě orgány činné v trestním řízení oběti informace poskytnou i proti jejímu výslovnému přání. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že prohlášení oběti o tom, že nechce být informována, může být kdykoliv vzato zpět – o tom musí být oběť poučena.

K bodu 11 (§ 12)

Jedná se o požadavek vyplývající ze směrnice, konkrétně z čl. 5 odst. 3 a čl. 7 odst. 3, 4, 5 a 7. Uvedená ustanovení zajišťují oběti, která prohlásí, že neovládá český jazyk, právo na překlad některých informací nezbytných pro uplatnění jejich práv v trestním řízení. Navrhovaná změna se týká překladů písemného potvrzení přijetí trestního oznámení (§ 8 odst. 3

navrhovaného znění ZOTČ), pravomocného rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí, popřípadě informace, že trestní řízení nebylo zahájeno [§ 11 odst. 1 písm. a) ZOTČ], a informace o povaze obvinění vznesených proti pachateli a době a místě konání řízení před soudem [§ 11 odst. 1 písm. c) navrhovaného znění ZOTČ].

Spolu s pravomocným rozhodnutím, kterým se trestní řízení končí, je orgán, o jehož rozhodnutí jde, povinen oběti na její výslovnou žádost poskytnout v jazyce, o němž oběť prohlásí, že mu rozumí, nebo v úředním jazyce státu, jehož je občanem, i odůvodnění pravomocného rozhodnutí nebo jeho stručné shrnutí. Tato povinnost se považuje za splněnou, pokud se oběť účastnila ústního vyhlášení pravomocného rozhodnutí, kde byla spolu s plným zněním výroku vyhlášena i podstatná část jeho odůvodnění, bylo-li vyhlášení přetlumočeno na místě; to však pouze v případě, že písemný překlad není zapotřebí pro zaručení spravedlivého procesu. K požadavku směrnice navrhovaná úprava stanoví příslušnému orgánu povinnost rozhodnout o případném neposkytnutí těchto informací (tj. rozhodnutí, kterým se řízení končí, včetně jeho alespoň stručného odůvodnění, v jazyce, o němž oběť prohlásí, že mu rozumí, nebo v úředním jazyce státu, jehož je oběť občanem) usnesením, proti kterému je přípustná stížnost. Na rozhodování o neposkytnutí informace a rozhodování o uvedené stížnosti se užijí příslušná ustanovení trestního řádu.

Mimo uvedeného je oběť, která prohlásí, že neovládá český jazyk, oprávněna podat odůvodněnou žádost o překlad písemností neuvedených v odst. 1, které považuje za podstatné. O poskytnutí nebo neposkytnutí překladu písemností se nevydává žádné formální rozhodnutí; při případném neposkytnutí lze postupovat podle § 157a TŘ (podat žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu nebo státního zástupce). I v případě, že je žádosti vyhověno, není třeba překládat ty části písemností, které nejsou potřebné pro řádné uplatnění práv oběti v trestním řízení.

K bodům 13 a 14 (§ 17)

Jedná se o požadavek vyplývající ze směrnice, konkrétně z čl. 19, který požaduje vytvořit nezbytné podmínky, které umožní zamezení kontaktu mezi oběťmi, a v nezbytných případech též jejich rodinnými příslušníky, a pachatelem v prostorách, kde trestní řízení probíhá (ledaže trestní řízení takový kontakt vyžaduje). Navrhovaná úprava proto přiznává právo žádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením, o přijetí opatření k zabránění kontaktu s pachatelem nejen oběti, ale také osobě oběti blízké.

Zůstává zachováno znění odstavce 2, že shora uvedené žádosti jsou příslušné orgány povinny vyhovět pouze v případě, že se jedná o zvlášť zranitelnou oběť a nevylučuje to povaha prováděného úkonu (nelze-li této žádosti vyhovět, protože to vylučuje povaha prováděného úkonu, jsou příslušné orgány povinny učinit vhodná opatření, aby se oběť nedostala do kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se trestní řízení vede, alespoň před započítím a po skončení úkonu). Zůstává tak nedotčeno ustanovení, které i nadále přiznává zvláštní postavení ve vyřizování

žádostí o přijetí opatření k zabránění kontaktu s pachatelem pouze přímo zvláště zranitelné oběti, nikoliv však již osobám jí blízkým.

K bodu 15 (§ 20 odst. 2)

Jedná se o důsledné provedení požadavku vyplývajícího z čl. 23 odst. 2 písm. a) směrnice, konkrétně požadavku na používání výslechových místností při výslechu obětí, u nichž to vyžaduje potřeba zvláštní ochrany před sekundární viktimizací. Zejména půjde o výslechy dětských obětí trestných činů, popř. výslechy dospělých obětí trestných činů zahrnujících násilí nebo trestných činů proti důstojnosti v sexuální oblasti (zde typicky znásilněné ženy, osoby vysokého věku nebo osoby trpící psychickým nebo mentálním hendikepem). Lze uvést, že navrhovaná změna plně koresponduje se snahou o efektivní využívání stávajících speciálních výslechových místností a především zřizování nových pro potřeby Policie ČR a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, která je již v současné době jednou z priorit Strategie prevence kriminality na léta 2012 až 2015. Cílem Strategie v tomto ohledu je vybudování funkční sítě speciálních výslechových místností se zohledněním především nápadu „relevantní“ trestné činnosti páchané na obětech v příslušné lokalitě a ekonomických faktorů ovlivňujících využitelnost těchto místností.

K bodům 16 a 17 (§ 28 odst. 1)

V ustanovení § 28 odst. 1 písm. c) ZOTČ chybí korekce postupu stanovení výše peněžité pomoci obsažená v písm. a) a b) daného odstavce, a sice že částka přiznávané peněžité pomoci se snižuje o částky, které oběť již obdržela z titulu náhrady škody. Jelikož účelem peněžité pomoci obecně je reparovat zhoršení sociální situace oběti, ke kterému následkem trestného činu došlo (viz § 25 odst. 1 ZOTČ), mělo by se k částkám, které oběť obdržela z titulu náhrady škody, přihlížet i v případě pozůstalých po zemřelých obětech trestné činnosti.

Podle ustanovení § 28 odst. 1 písm. d) se oběti některého trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dětské oběti trestného činu týrání svěřené osoby poskytne paušální peněžité pomoc na úhradu nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy, pokud tyto osoby již neobdržely peněžitou pomoc na úhradu ztráty na výdělku a nákladů spojených s léčením z titulu způsobené *prosté* újmy na zdraví [písm. a) daného odstavce]. Formulace dané zákonné věty však výslovně nevylučuje poskytnutí paušální peněžité pomoci tehdy, byla-li oběti již poskytnuta peněžité pomoc na úhradu ztráty na výdělku a nákladů spojených s léčením z titulu způsobené *těžké* újmy na zdraví [písm. b) daného odstavce], byť pro takovou odchylku není žádný rozumný důvod; zmíněné náklady spojené s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie jsou totiž náklady spojenými s léčením, a to bez ohledu na to, zda oběti byla způsobena „jen“ prostá újma na zdraví, nebo těžká újma na zdraví. Proto je třeba vyloučit poskytnutí peněžité pomoci podle § 28 odst. 1 písm. d) i v případě, že byla poskytnuta již peněžité pomoc podle § 28 odst. 1 písm. b).

K bodu 18 [§ 30 odst. 3 písm. b)]

Často vznikající překážkou pro ukončení řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci je dočasná nedostupnost trestního spisu (popř. dalších podkladů pro rozhodnutí), jež zabraňuje ověřit splnění podmínek pro přiznání peněžité pomoci. Současná právní úprava však Ministerstvu spravedlnosti výslovně nedává možnost v těchto případech řízení po dobu nezbytně nutnou k obstarání si podkladů potřebných pro rozhodnutí o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci přerušit, protože se ministerstvo nezřídka dostává z pohledu zákonné lhůty stanovené v § 30 odst. 3 ZOTČ do prodlení s rozhodnutím o žádosti, byť objektivně není v jeho silách věc rozhodnout dříve.

Nedostupnost trestního spisu je přitom způsobena skutečností, že příslušné orgány činné v trestním řízení nejsou mnohdy schopny a ochotny dát tento spis v krátké době k dispozici, typicky z důvodů uvedených v § 8a odst. 1 TRŘ („*Při poskytování informací o své činnosti veřejnosti orgány činné v trestním řízení dbají na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.*“).

Doba potřebná k obstarání si podkladů z trestního spisu by proto měla být na základě § 30 odst. 3 písm. b) připočítávána k době, ve které je ministerstvo povinno rozhodnout o žádosti o peněžitou pomoc, neboť bez konkrétních znalostí trestního spisu ministerstvo zásadně není schopno o žádosti rozhodnout.

K bodu 19 (§ 30 odst. 4)

Jeden z výše uvedených negativních projevů formálnosti správního řízení při rozhodování o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci lze spatřovat ve způsobu realizace práva žadatele (oběti) být přítomen prováděnému dokazování. Zde lze uvést, že naprostá většina žadatelů o peněžitou pomoc se svých procesních práv, které jim správní řád přiznává, včetně práva být přítomen prováděnému dokazování, vzdává; případy, kdy účastníci řízení hodlají být přítomni u prováděného dokazování, jsou zcela ojedinělé. Dokazování má přitom fakticky tu podobu, že pracovník ministerstva za účasti žadatele studuje trestní spis, a to především ty listiny, které žadatel ministerstvu sám poskytl. Reální přínos takového postupu ať už pro ministerstvo, nebo pro samotného žadatele, se tak blíží nule. Přesto však tento postup pro žadatele znamená relativně výrazné zkomplikování a prodloužení procedury rozhodování o peněžité pomoci a pro Ministerstvo spravedlnosti představuje s ohledem na množství žádostí o peněžitou pomoc znatelnou administrativní zátěž. To je dáno především v důsledku toho, že ministerstvo je povinno vyrozumívát všechny žadatele o provádění důkazů mimo ústní jednání a následně čekat, zda ten který žadatel svého práva využije, či nikoliv. Návrh má proto umožnit provádět dokazování za přítomnosti žadatele, pouze pokud o to výslovně požádá. O této možnosti přitom musí být žadatel vyrozuměn v písemném potvrzení přijetí

žádosti, které je ministerstvo povinno všem žadatelům po zahájení řízení o žádosti zaslat. Takové řešení do značné míry zmíněné negativní projevy odstraňuje a přitom plně zachovává možnost žadatele využít svého práva účastnit se dokazování, pokud o to stojí.

K bodu 20 (§ 30 odst. 7)

Podle současné úpravy Ministerstvo spravedlnosti není oprávněno v případě, že je dodatečně zjištěno, že nebyly splněny podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci, popř. podmínky pro její poskytnutí v přiznané výši, provést nové řízení a vydat nové rozhodnutí či jinak provést nápravu rozhodnutí původního. Typicky to bude přicházet v úvahu tehdy, nebyla-li splněna informační povinnost ze strany žadatele podle § 31 odst. 5 zákona („*Změní-li se po podání žádosti o poskytnutí peněžité pomoci okolnosti, které mají vliv na posouzení žádosti o poskytnutí peněžité pomoci a stanovení její výše, zejména dojde-li pouze k částečné náhradě škody nebo nemajetkové újmy, je žadatel povinen na tyto okolnosti ministerstvo bezodkladně upozornit.*“). Ministerstvo spravedlnosti je přitom povinno při rozhodování o výši peněžité pomoci podle § 28 odst. 1 od částky, která představuje oběti prokázanou ztrátu na výdělků a prokázané náklady spojené s léčením, odečíst součet všech částek, které oběť již obdržela z titulu náhrady škody. Pokud tato povinnost splněna není, např. právě v důsledku toho, že oběť neinformovala Ministerstvo spravedlnosti o skutečnostech podle § 31 odst. 5, je peněžitá pomoc přiznána v jiné (vyšší) výši, než oběti náleží.

O obdobnou situaci jde v případě, kdy trestní řízení o skutku, kterým byla oběti způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, bylo skončeno se závěrem, že skutek není trestným činem, nebo že se skutek vůbec nestal [případy rozhodnutí podle § 171 odst. 1, § 172 odst. 1 písm. a) nebo b) nebo podle § 226 písm. a) nebo b) trestního řádu]. Navrhovaná úprava tak má ministerstvu umožnit, aby ve stanovených případech provedlo nové řízení a vydalo nové rozhodnutí o žádosti, aby mohlo následně vymoci na oběti přeplatek zpět. Jedná se o stanovení speciálního důvodu k provedení nového řízení ve smyslu § 101 písm. e) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu. V této souvislosti zákon o obětech trestných činů nestanoví pro tento účel žádné odchylky od obecných pravidel nového řízení stanovených ve správním řádu, s výjimkou toho, že se novým rozhodnutím vydaným v téže věci původní rozhodnutí ruší (odchylka od § 102 odst. 9 správního řádu).

K bodu 21 (§ 32a)

Zákon o obětech výslovně nezakotvuje pro Ministerstvo spravedlnosti právo na přístup k některým údajům v základních registrech či agendových informačních systémech. Tato skutečnost může komplikovat situaci např. tehdy, pokud se žadatel během řízení přestěhuje a jeho doručovací adresa se stane neplatnou (k čemuž v praxi dochází a daří se v těchto případech doručovat v zásadě jen tehdy, když žadatel uvede jako nepovinný údaj i telefonické spojení). Z obdobného důvodu se v některých případech může komplikovat i vymáhání nároku na náhradu škody po pachateli, který na stát z oběti přešel, když pachatel není žádným způsobem motivován spolupracovat a být jakkoliv kontaktní. Přístup k uvedeným údajům je

rovněž důležitý např. pro posouzení otázky aktivní legitimace žadatele k přijetí peněžité pomoci (zde bude důležité např. i státní občanství), jakož i pro určení okruhu oprávněných osob včetně posouzení případného omezení výše peněžité pomoci vyplácené jednotlivým oprávněným osobám, pokud by jinak peněžitá pomoc ve svém součtu s ohledem na množství oprávněných osob přesáhla částku 600 000 Kč, tedy zákonné maximum (zde bude důležité u pozůstalých obětí znát např. i údaje o manželovi, popř. registrovaném partnerovi, jakož i o dětech a sourozencích zemřelého).

K bodu 22 [§ 47 odst. 2 písm. b)]

Současná právní úprava bez bližší specifikace stanoví pro advokáty, kteří žádají o zápis do registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů pro služby spočívající v právní pomoci, souhlasí-li s poskytováním právní pomoci obětem vymezeným v § 5 odst. 1 ZOTČ alespoň v omezeném rozsahu bezplatně, povinnost vymezit v žádosti rozsah poskytované bezplatné právní pomoci. Avšak s ohledem na to, že zapisovaný rozsah není zákonem blíže vymezen, je ponecháno na vůli jednotlivých advokátů, jak tento rozsah vymezí. Zatímco někteří určují přímo rozmezí hodin, kdy obětem poskytují pomoc bezplatně, jiní se omezují pouze na konstatování, že právní pomoc poskytují bezplatně v rozsahu např. 10%. Pro oběti by však bylo mnohem komfortnější a srozumitelnější, pokud by bylo v registru jasně vymezeno, na kolik hodin bezplatné pomoci mají nárok. Navrhovaná úprava tak stanovuje advokátům povinnost v případě, že souhlasí s poskytováním právní pomoci bezplatně, určit přesný počet hodin, kdy budou tuto právní pomoc obětem bezplatně poskytovat.

K bodu 23 (§ 48 odst. 3)

V registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů jsou obsaženy údaje o místě poskytování služeb [§ 48 odst. 3 ve spojení s § 42 odst. 2 písm. c) ZOTČ], nejsou tam ale již obsaženy další kontaktní informace (telefonní číslo či adresa pro doručování elektronické pošty, popř. webové stránky) na jednotlivé poskytovatele pomoci obětem trestných činů. Tyto údaje by přitom podstatně pomohly zlepšit dostupnost pomoci poskytované obětem tak, aby si oběti byly samy schopny rychle a efektivně vyhledat jednotlivé nabízené služby odborné pomoci, a to i v případech, kdy se nacházejí ve stresu nebo pod vlivem jiných nepříznivých okolností vyvolaných trestným činem. Navrhovaná úprava proto dává poskytovatelům pomoci obětem trestných činů možnost požádat ministerstvo, aby v registru zveřejnilo jejich telefonní číslo, adresu pro doručování elektronické pošty (popř. i jiný obdobný kontaktní údaj umožňující komunikaci na dálku) nebo adresu jejich internetových stránek.

K článku II (změna trestního řádu)

K bodu 1 (§ 103a odst. 2)

Jde o změnu provedenou v návaznosti na novelizační bod 10 článku I. Současná úprava § 11 odst. 6 ZOTČ stanoví policejnímu orgánu povinnost v případě, že obviněný nebo odsouzený byl propuštěn nebo uprchl a je-li důvodná obava, že oběti hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, přijmout potřebná opatření k zajištění bezpečí oběti, včetně jejího vyrozumění o propuštění nebo uprchnutí obviněného nebo odsouzeného. Navrhovaná úprava § 11 odst. 6 ZOTČ pak vedle této povinnosti ukládá policejnímu orgánu, aby v uvedených případech vyrozuměl oběť také o opatřeních přijatých k zajištění jejího bezpečí, byla-li taková opatření přijata a nepovede-li vyrozumění ke zmaření nebo ztížení účelu přijatých opatření. V této souvislosti neexistuje žádný rozumný důvod pro to, aby navazující postup policejního orgánu v případech, kdy byla přijata potřebná opatření k zajištění bezpečí svědka (který není obětí) podle § 103a odst. 2, byl odlišný od takového postupu v případě obětí trestného činu podle § 11 odst. 6 ZOTČ.

K bodům 2 a 3 (§ 158 odst. 9, § 164 odst. 1, § 183a odst. 2 a 3 a § 215 odst. 2)

Při přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, došlo v rámci zvyšování standardu práv obětí k přímé novelizaci § 102 odst. 1 TŘ upravujícího způsob vedení výslechu osoby mladší stanoveného věku o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k tomuto věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj (výslech je třeba provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat). Věk podmiňující použití tohoto zvláštního způsobu vedení výslechu byl přitom uvedenou novelizací stanoven na 18 let (oproti původním 15 letům).

Byť je § 102 odst. 1 TŘ obecným ustanovením obsahujícím směrnice pro způsob provádění výslechu osob mladších 18 let orgány činnými v trestním řízení bez ohledu na fázi trestního řízení, na provedenou změnu nebylo nikterak reflektováno v některých navazujících (zvláštních) ustanoveních trestního řádu upravujících způsob provádění výslechu osob mladších stanoveného věku v jednotlivých fázích trestního řízení (před zahájením trestního stíhání, při vyšetřování, v řízení před soudem). Orgány činné v trestním řízení jsou tak v současnosti nuceny tuto vnitřní diskrepanci překlenovat výkladem, což nelze považovat za vhodné řešení.

K článku III (změna zákona o sociálních službách)

K § 4 odst. 3

Jedná se o požadavek vyplývající ze směrnice, zejména z čl. 9 odst. 1 písm. d). Podle současného znění zákona o sociálních službách jsou služby uvedené v § 37 (základní

a odborné sociální poradenství) poskytovány pouze osobám uvedeným v § 4 odst. 1 bez podmínky bydliště na území České republiky a osobám uvedeným v § 4 odst. 2 písm. b) a c), a to na rozdíl od služeb uvedených v § 57, 59 až 63 a 69, které jsou z pohledu směrnice rovněž klíčové a které se při splnění podmínek zákona o sociálních službách poskytují jakékoliv osobě, která pobývá na území České republiky oprávněně ve smyslu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, nebo zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. Vedle toho se od účinnosti zákona o obětech trestných činů služby uvedené v § 37, 57, 60 a 69 poskytují také osobám, které sice nepobývají na území České republiky oprávněně, které se ale staly obětmi trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu zavlčení.

Směrnice však v čl. 9 nepodmiňuje poskytnutí tam uvedených sociálních služeb obětem tím, že oběť má na území členského státu povolen trvalý pobyt, zda disponují povolením k dlouhodobému pobytu, zda tu mají zaměstnání nebo zda splňují jiné kvalifikační podmínky pro to, aby jim daný členský stát poskytl příslušné služby podpory. Z tohoto pohledu by tak služby uvedené v § 37 měly být obětem poskytovány za stejných podmínek, jako služby uvedené v § 57, 59 až 63 a 69, tedy měly by být poskytovány nejen osobám uvedeným v § 4 odst. 1 nebo v § 4 odst. 2 písm. b) a c) a obětem trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu zavlčení, ale také obětem všech ostatních trestných činů, pobývají-li na území České republiky oprávněně ve smyslu shora uvedených předpisů upravujících pobytové podmínky cizinců; jedná se v tomto ohledu o implementační minimum.

K článku IV (změna zákona o pojišťovnictví)

K § 128 odst. 1

Současná úprava § 29 písm. b) zákona o obětech trestných činů stanoví možnost peněžitou pomoc oběti snížit nebo nepřiznat s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu, zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu nahradit. Onou jinou osobou povinovanou k náhradě škody jsou míněny mimo jiné pojišťovny spravující povinné ručení za škodu způsobenou provozem motorového vozidla nebo poskytující pojištění na odpovědnost za škodu způsobenou v důsledku pracovního úrazu. Z této okolnosti plyne, že v případě žádosti o poskytnutí peněžité pomoci podané v návaznosti na trestný čin spáchaný v souvislosti s dopravní nehodou či pracovním úrazem je pro ministerstvo nezbytné provést šetření, zda oběť uplatnila svůj nárok na náhradu škody po pojišťovně, a popřípadě s jakým výsledkem. Zde se však ministerstvo střetává se zákonem stanovenou povinností mlčenlivosti, pro kterou s ním (a v některých případech dokonce ani s oběťmi samotnými) některé pojišťovny vůbec nekomunikují, nebo přesouvají povinnost obstarání si podkladů pro rozhodnutí o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci na samotného žadatele (oběť).

Nastalou situaci ministerstvo v praxi řeší zpravidla tak, že si od žadatele obstará oprávnění k seznámení se s příslušnými údaji vedenými pojišťovnou, popřípadě tak, že vyzve žadatele o doložení relevantních skutečností. Takový postup je však pro oběti velice nekomfortní a pro ministerstvo značně, zejména administrativně zatěžující, a má za následek v některých případech citelné prodloužení řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci. Navrhovaná úprava tak uvedené praktické nesnáze řeší stanovením výjimky z povinnosti pojišťovny zachovávat mlčenlivost v případě, že si ministerstvo údaje potřebné pro rozhodnutí o žádosti písemně vyžádá.

K článku V (účinnost)

Datum nabytí účinnosti zákona bylo stanoveno s přihlédnutím ke standardní délce legislativního procesu za zachování alespoň minimální legisvakanční lhůty.